

Branimir Janković: *Mijenjanje sebe same: preobrazbe hrvatske historiografije kasnog socijalizma*

Autor : Branimir Janković

Izdanje : Srednja Europa, Zagreb, 2016., 293. str.

Prvenstveno nastala kao rezultat dugotrajnijeg istraživačkog i nastavničkog rada, odnosno doktorske disertacije, knjiga sustavno obrađuje teorijske i metodološke preobrazbe hrvatske historiografije kasnog socijalizma s naglaskom na 1970-e i 1980-e godine kada se one, prema mišljenju autora, zbivaju. U središtu su zanimanja povjesničari i povjesničarke koji su zagovarali inovativne teorijske i metodološke pristupe kao i reakcije hrvatskih i jugoslavenskih povjesničara na njihova zagovaranja. Inače, autor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na Odsjeku za povijest, predaje kolegije *Europska i svjetska povijest 19. stoljeća*, *Historiografija o Francuskoj revoluciji*, *Javna povijest* te *Povijest historiografije*. Nastavne i znanstvene interese usmjerio je prema povijesti historiografije, suvremenoj historiografiji i hrvatskoj historiografiji od 19. do 21. stoljeća. Sam izdavač, Srednja Europa, objavljuje povijesnu i filološku literaturu te stručne knjige o nastavi povijesti, stoga nije ni čudno što je ovakva studija zainteresirala samog izdavača.

U predgovoru autor ističe kako je djelo pisao s ciljem da u određenoj mjeri utječe na sadašnju hrvatsku historiografiju. To se prije svega odnosi na iniciranje konstruktivnih rasprava te poticanjem povjesničara da se, unatoč specijalizaciji, „angažiraju i na cjelovitije transformiranje matične historiografije“ (str. VI). Prema njegovu mišljenju, historiografija se mora uvijek iznova mijenjati ukazujući na epizodu iz njezine nedavne prošlosti kada je intenzivno zagovarala promjene i mijenjala sebe samu. U svoje istraživanje nije uključio sve povjesničare i povjesničarke kao niti njihove radove, što pristupu istraživanja omogućuje otvorenost te poticanje mlađih istraživača na daljnja istraživanja i javnu raspravu pogotovo kada je riječ o razdoblju socijalističke Jugoslavije.

U uvodu Janković problematizira djelovanje marksizma u hrvatskoj historiografiji. Piše kako je jugoslavenski slučaj specifičan, referirajući se na Khunov koncept anomalija, odnosno nemogućnosti njihovog rješavanja u trenucima znanstvene krize. S krizom marksizma u Jugoslaviji 80-ih eliminirana je i marksistička paradigma kao službena ideologija (str. 11-12). Postojalo je nekoliko „građanskih povjesničara“ koji su više puta upotrijebili sintagmu „klasna borba“, dok je s druge strane ideja marksizma u znanosti podrazumijevala tendenciju razvoja interesa za zanemarene poddiscipline povijesti. To se posebno uočavalo u većoj zainteresiranosti povjesničara za historiju žena, svakodnevice, demografije te ekonomsku historiju 70-ih i 80-ih godina.

U poglavlju „Zagovaranje teorijskih i metodoloških preobrazbi u hrvatskoj historiografiji 1970-ih i 1980-ih godina“ Janković konkretizira primjere pomaka u hrvatskoj historiografiji nakon Drugog svjetskog rata ističući recepciju francuskih Anala u hrvatskoj historiografiji. Posebno ističe zaslugu Mirjane Gross u zagovaranju teorijske i metodološke preobrazbe. Ona se prvenstveno odnosila na kritiku tradicionalne historiografije koja je bila usmjerena na proučavanje političke povijesti, pozivanje na tendencije u suvremenoj europskoj i sjevernoameričkoj historiografiji te promoviranje francuskih Anala i zalaganje za sveobuhvatnu socijalnu historiju kao historiju društva, umjesto prevladavajućeg usredotočavanja samo na političku povijest. Uz Mirjanu Gross, Janković navodi i pripadnike mlađe generacije povjesničara koji su se bavili teorijskom i metodološkom problematikom poput Ive Goldsteina, Nevena Budaka, Marija Streche i drugih. Radove o teorijskoj i metodološkoj problematici objavljivali su u rubrici „Iz povijesti historiografije“ u Historijskom zborniku od 1985. godine. Tako je primjerice, Ivo Goldstein pisao „O suvremenom trenutku hrvatske historijske znanosti“, Neven Budak o „Suvremenoj austrijskoj socijalnoj historiji“ te Mario Strecha o „Historiji koja mjeri i broji – Michel Vovelle. Revolucija protiv crkve. Od razuma do najvišeg bića – Mediteran u historiji „dugog trajanja“ (str. 93).

Treće poglavlje obrađuje reakcije povjesničara na zagovarane preobrazbe te prikazuje teorijsku i metodološku pluralizaciju hrvatske historiografije 1970-ih i 1980-ih u vidu intenziviranja dotadašnjih poddisciplina poput historijske demografije i uvođenja novih poput historije žena. Zaključuje kako teorijski i metodološki napredak nije obuhvatio cjelovitu historiografiju, preobrazba je bila djelomična, ali da se dogodila ipak u većem dijelu hrvatske historiografije. Navodi kako je za dokazivanje kvalitativnih promjena u obradi hrvatske povijesti srednjeg i ranog novog vijeka te 19. i 20. stoljeća potreban opsežan kolektivni rad. Važnost ovog poglavlja upravo je u pregledu proučavanja, odnosno bavljenja, pojedinih poddisciplina čime je autor pokazao zavidno poznavanje historiografske produkcije. Prema riječima autora hrvatska je historiografija u zagovaranjima preobrazbi, kao i uvođenju novih poddisciplina, većinom tražila i katkad bila prisiljena birati umjerena, odnosno realna rješenja. Razlog tomu bila je i svijest „da nije moguće nametnuti pravac traženja novih putova, odnosno da preduvjet za uspjeh u tom nimalo lakom pothvatu mora dakle biti kolektivni napor“ (str. 164). Zagovaranjem sveobuhvatne socijalne povijesti, izostajalo je poticanje kulturne historije, odnosno nove kulturne historije, čemu se može pridodati i historija mentaliteta, historijska antropologija i historija svakodnevice (str. 164).

Uposljednjim dvama poglavljima Janković obrađuje dvije studije slučaja – bavljenje Francuskom revolucijom i „bunama i otporima“ u hrvatskoj historiografiji. Raspadom socijalističke Jugoslavije 1991. godine pokazalo se da je Francuska revolucija za zemlje bivše Jugoslavije završena. Gotovo je posve napuštena perspektiva koja bi Francuskoj revoluciji pridavala kakvu „revolucionarnu ili društvenu važnost“ i s njom povezanu aktualnost ili vezu sa suvremenosti (str. 213). Janković naglašava kako je pad društvenog interesa pratio i pad historiografskog interesa, stoga je broj prijevoda i priloga o Francuskoj revoluciji u 90-ima i 2000-ima u iznimnom padu, a nastavio se i tijekom 2010-ih godina (str. 213). Recepcija djela o Francuskoj revoluciji u hrvatskoj historiografiji predstavlja dugu i slojevitou tradiciju koja sadrži bitne teorijske i metodološke vrijednosti. Janković ističe kako ne bi trebala ostati zanemarena jer čini „vrijedan priključak“ sa suvremenom francuskom, europskom i svjetskom historiografijom. Jankovićev osobni doprinos u pogledu ove teme je i pokretanje izbornog kolegija *Historiografija o Francuskoj revoluciji*. Pokretanjem kolegija htio je stvoriti „mogućnost dodatnog promoviranja i kultiviranja među novim generacijama te ih uputiti na veliku tradiciju studija Francuske revolucije“ (str. 216). Što se tiče „buna i otpora“, njihovo je obrađivanje u hrvatskoj historiografiji

bilo ideološki poticano, posebice seljačke bune iz 1573. godine, pri čemu je izostajala konceptualizacija i čvršće povezivanje s tendencijama suvremene historiografije koje su utemeljene u socijalnoj i kulturnoj historiji, historiji mentaliteta i historijskoj antropologiji. Tek su novija istraživanja na tragu tih tendencija. Od ostalih „buna i otpora“ Janković spominje ustanak hvarskih pučana, Ivanićev ustanak, narodni ustanak u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji 1883. te narodni pokret iz 1903. godine (str. 239).

Zaključno, Jankovićev doprinos proučavanju historiografije kasnog socijalizma s naglaskom na 70-e i 80-e godine 20. stoljeća očituje se u sustavnoj analizi znanstvene produkcije vodećih hrvatskih, odnosno jugoslavenskih povjesničara te primjera zagovaranja teorijskih i metodoloških preobrazbi. Kako je i sam istaknuo, na preobrazbu hrvatske historiografije nisu djelovali ideološki, politički i javni pritisci izvana, već sami povjesničari koji su nastojali mijenjati historiografiju iznutra. Po uzoru na navedene primjere preobrazbe, mladi povjesničari i povjesničarke trebali bi se boriti za „unošenje novih teorijsko-metodoloških pristupa“ (str. VI).